

L'ATRAPAPISTES AL MUSEU ARQUEOLÒGIC EL CASTELLOT DE BOLVIR

QUÈ CAL SABER ABANS DE COMENÇAR?

Teniu a les mans un joc, mitjançant el qual descobrirem quan i qui va viure al **Castellot de Bolvir** i com era la vida en cada moment, a partir de restes materials que es conserven a l'**Espai Ceretània** i en el mateix Castellot.

També descobrirem la importància de la tasca dels **arqueòlegs i arqueòlogues** d'investigar i esdevenir veritables detectius del passat, per transmetre com era la vida en les diferents èpoques.

Us proposo una sèrie de reptes que s'han de realitzar de manera individual i altres que millor investigar-los en grup i posar en comú el que hem descobert entre tots al final del joc.

Per saber què cal fer en tot moment, us ajudaran aquests dibuixos que trobareu en tot el quadern:

INFORMACIÓ

OBSERVAR

MOURE'S

RESPONDRE

Espero que gaudiu tan com jo de la descoberta d'aquest impressionant patrimoni!

Benvinguts i benvingudes al meu món.

Sóc la Sam, l'atrapapistes. M'encanta investigar i seguir pistes per desxifrar enigmes.

Avui tinc un problema i necessito ajudants !

M'explico: Cada any vinc a passar uns dies a casa els meus avis aquí a Bolvir. Remenant per les golfes he trobat un cofre vell, i quan l'he obert he vist que hi havia un document molt antic amb tres paraules molt difícils que m'agradaria descobrir què signifiquen. Potser amaguen algunes històries de la gent que va viure a Bolvir! L'he de desxifrar!

Els que en saben molt de desxifrar documents del passat són els **arqueòlegs** i **arqueòlogues**; jo també somio ser **arqueòloga** un dia!

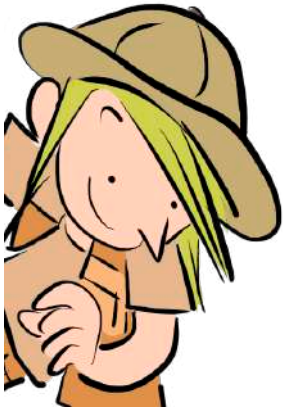

Esteu d'acord amb mi que són molt estranyes, oi? No les havia sentit mai. Què us sembla si m'ajudeu a descobrir què signifiquen?

↻ **Entrem dins l'Espai Ceretània de Bolvir, segur que hi trobarem algunes respostes. Però primer haurem d'atrapar algunes pistes i resoldre-les per aconseguir aquestes respostes.**

i **L'Espai Ceretània** és un espai on s'explica la història del **Castellot de Bolvir**. Com ja us n'heu adonat, el **Castellot** es troba en un lloc elevat, amb un fort pendent, sobre una zona anomenada la Corona. Des de dalt es pot controlar la vall i diferents camins i vies de comunicació! És un lloc increïble!

Sabeu que tres civilitzacions en diferents moments i molts segles de diferència van ocupar aquest mateix turó? Alguna cosa devia tenir aquest lloc que els agradés tant!

 Busqueu dins l'Espai quines van ser aquestes tres civilitzacions i escriviu-les per ordre, de la més antiga que va ocupar l'espai del Castellot fins a la més actual.

Us pot servir buscar en el "fris cronològic" o la línia del temps digital.

Three empty rectangular boxes with a dotted line inside, positioned above a horizontal timeline with four vertical tick marks.

Ja que parlem de documents, els humans sempre ens hem comunicat d'una manera o d'una altra.

Parlem dels primers que van ocupar aquest lloc ? El ceretans, un poble iber.

 Controlaven els camins que travessaven el Pirineu, a l'actual Cerdanya. Es dedicaven especialment a la ramaderia i vivien en poblats emmurallats.

Voleu saber una curiositat?

Els ibers van ser el primer poble que va utilitzar l'escriptura a la península Ibèrica, però la seva escriptura continua essent un gran misteri: podem llegir els signes que tenien, però no sabem què signifiquen! Els experts saben com sonava cada signe, però fins avui no han pogut traduir els textos per saber què diuen.

El **Castellot**, a Bolvir (Cerdanya) és el jaciment iber més important descobert al Pirineu.

 Ens posem a prova?

Teniu un missatge per a descodificar .

Pista: A cada signe de l'alfabet iber li correspon un so en la nostra llengua.

Potser escrivien d'esquerra a dreta?

▷ Z √ x ◁ ∅ ∅ ▷ ^ † ⊙ † ◁ R † †
 ^ † √ † ◁ † † √ * † ◁ ∅ ∅ † ^ †

.....

.....

A	▷	KA	△	L	^	TA	*	BA		Y	Z
E	†	KE	<	M	W	TE	⊙	BE		TIR	✕
I	‡	KI	√	N	√	TI	4	BI		DA	x
O	H	KO	⊗	R	◁	TO	⊥	BO		DE	⊙
U	↑	KU	◇	S	‡	TU	△	BU		CE	∅

Ara volem fer de romans!

Els romans van ocupar aquest espai del Castellot, i hi van efectuar algunes reformes. Sabíeu que l'enemic dels romans, el general cartaginès Hanníbal, va passar per aquí?

 Ens posem a prova i ens convertim en romans per un moment? Els romans eren molt calculadors. Podeu omplir els buits d'aquest text?

I = 1	VI = 6	XI = 11	XVI = 16
II = 2	VII = 7	XII = 12	XVII = 17
III = 3	VIII = 8	XIII = 13	XVIII = 18
IV = 4	IX = 9	XIV = 14	XIX = 19
V = 5	X = 10	XV = 15	XX = 20

Els ibers ocupen el turó a partir del segle (quatre) aC.

Els romans van ocupar el turó del segle(dos) al segle (u) aC.

Després fou reocupat a l'alta edat mitjana, segles del..... (deu) al(dotze)

A l'**edat mitjana**, a partir del **segle X** fins el **XII**, el turó fou ocupat una altra vegada.

Entre els objectes trobats d'aquesta època, destaca una llosa de pissarra que seria un tauler d'un joc amb unes inscripcions gravades; potser d'escacs o de dames. En llatí seria el joc **latrunculi** o **ternilapilli**.

Ja veieu que sempre ens ha agradat jugar!

 Ens posem a prova?

Imagina i escriu què podria dir la inscripció sobre la llosa de pissarra? Potser són les instruccions del joc?

.....
.....
.....
.....

**De moment ho esteu fent de meravella!
Algú de vosaltres vol ser arqueòleg o arqueòloga?**

i *Sabeu que l'arqueologia és una ciència? Estudia els objectes i les restes materials de les societats humanes per poder saber com van viure aquelles dones, homes, nens i nenes del passat.*

I si us dic que entrarem en un **jaciment arqueològic**? i que el **Castellot** és un **jaciment**?

Potser que us expliqui què és i així estareu més preparats.

*S'anomenen **jaciments arqueològics** aquells llocs que conserven les evidències dels nostres avantpassats. En un jaciment, les restes més antigues se situen normalment a baix, i les més modernes, al damunt. Amb el pas dels anys, es van col·locant capes de sediments una a sobre de l'altra, enterrant el passat.*

**Ah, i si mai feu una troballa arqueològica... deixeu-la on era!
A una persona experta arqueòloga li pot servir moltíssim per als seus descobriments i per transmetre'ns a tots nosaltres com vivien els nostres avantpassats.**

Ara que ja sabeu la feina que fan els arqueòlegs i arqueòlogues, busqueu dins l'**Espai Cere-tània** les restes materials que han trobat i ens han permès saber moltes coses de com vivien tots els habitants del **Castellot de Bolvir**.

i Escull un dels objectes exposats i omple la fitxa, com si fossis un arqueòleg o una arqueòloga:

FITXA ARQUEOLÒGICA

Dibuix de l'objecte

NOM ARQUEÒLEG/GA:

DATA:

LLOC DE LA TROBALLA:

.....

OBJECTE:

.....

MATERIAL:

MESURES:

.....

.....

POSSIBLE ÈPOCA (DATAció):

Si ja heu acabat, no ens despistem de la nostra missió d'avui.

Tenim vocació d'atrapapistes, per tant, comencem a investigar de veritat? Recordeu aquelles tres paraules tan complicades del document? Doncs som-hi, a veure si en traiem l'entrellat i descobrim què amaguen.

Dividiu el grup de la classe en tres.

Cada grup esdevindrà per un dia un dels tres pobles que van viure al **Castellot de Bolvir** al llarg de la història. Ens convertirem en persones ceretanes/ romanes / medievals, i **farem un gran viatge al passat!**

Cada grup haurà de resoldre i buscar el significat d'una de les paraules del document!

 Sortiu fora de l'Espai i entreu dins del jaciment.

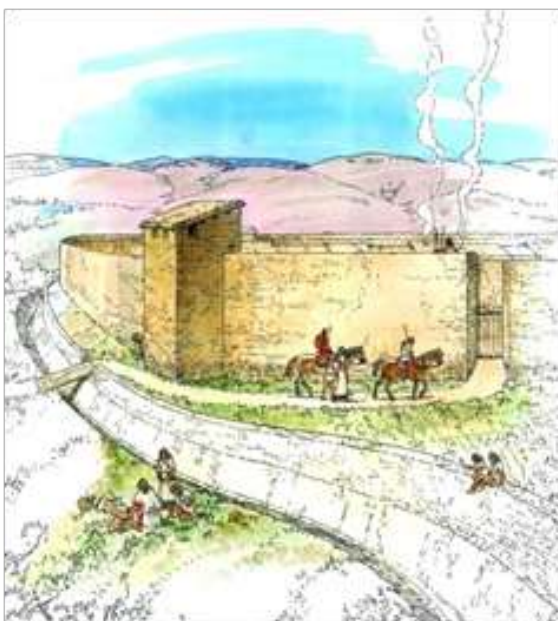
 Us haureu de fixar molt en les restes trobades i en els rètols de mida petita que us ajudaran a trobar les respostes.

Grup 1: CERETANS

Us ha tocat resoldre ni més ni menys que la paraula **SITJAR!**

Sereu capaços de descobrir què vol dir i per què és tan important per al **Castellot**?
Haureu d'anar resolent proves fins a descobrir-ho!

 Dirigiu-vos al **Punt 02** dels rètols petits.

PISTA – Assenyaleu en el dibuix que teniu al quadern:

- la muralla
- mur i fossat
- pont llevadís
- torre rectangular

Per fer-se els interessants, a fora hi tenien columnes, algunes decoracions i construccions que impactaven els seus rivals.

PROVA – Amb quines construccions demostraven els ibers que eren molt forts davant dels seus enemics, i que per tant, era molt difícil atacar-los?

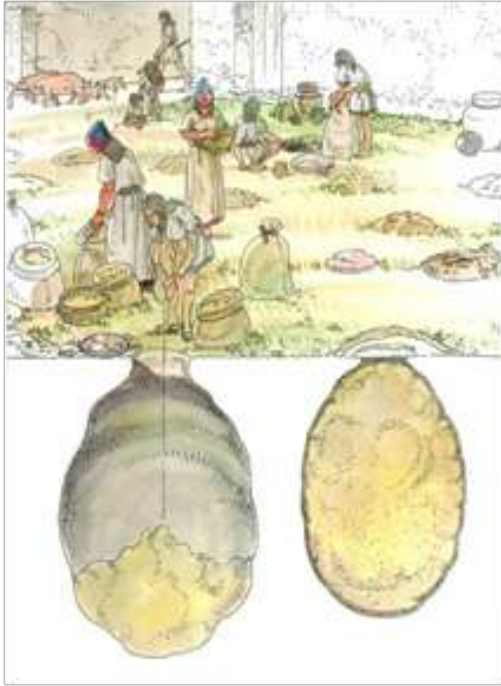
.....
.....

Dirigiu-vos al **Punt 10** dels rètols petits.

Eren molt bons ramaders i també agricultors.

Tenien sitges: uns dipòsits excavats a terra, de forma circular que servien per emmagatzemar diferents productes del camp, sobretot cereals. Es tapaven amb una llosa de pedra o amb terra i palla. Un cop acabat l'oxigen de dins, la temperatura i la humitat constant feien que es conservessin aquests productes.

PROVA

1. Per què emmagatzemar?

Marqueu les opcions que creieu que són correctes:

- per guardar llavors per a l'any següent,
- per si venien males collites,
- perquè els agradava molt dormir i no treballar,
- per tenir més quantitat de la que necessitaven i poder fer comerç.

2. Creieu que era important tenir moltes sitges?.....
Com es deu anomenar un lloc amb moltes sitges?.....

Observeu i busqueu davant vostre, a terra, uns forats rodons omplerts de pedres vermelloses i haureu trobat les sitges!

Dirigiu-vos al **Punt 11** dels rètols petits.

PROVA

S'han pogut excavar 15 cases però, segons els arqueòlegs, podien haver-n'hi fins a 40. Si a cada casa hi vivien 4 o 5 membres, quants habitants devia tenir el poblat?

.....

Dirigiu-vos al **Punt 08** dels rètols petits.

PROVA – Assenjala sobre el dibuix del quadern les parts de les cases dels ceretans:

- AVANTSALA** que devia ser a l'aire lliure, amb porxos;
- SALA INTERIOR**, adossada a la muralla;
- LLAR DE FOC**, que era l'element principal.

Les parets tenien un sòcol de blocs de pedra grans i llavors la paret més prima.

PROVA

1. El foc era molt important. Per què? Per a què servia el foc?.....
2. Si fossiu uns nens o unes nenes ceretanes, us seria difícil jugar dins de casa?.....Per què? Observeu bé el dibuix per veure com era l'interior d'una casa.

RESOL: Per acabar, expliqueu breument la paraula: **SITJAR**

.....

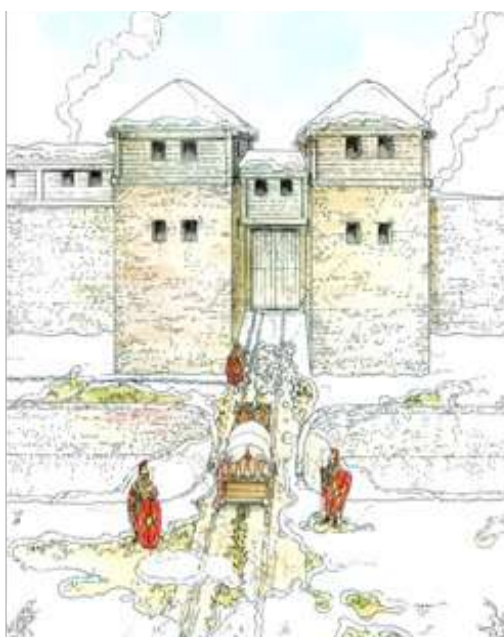
.....

Grup 2: ROMANS

Us ha tocat resoldre ni més ni menys que la paraula **METAL·LÚRGIA** !
 Sereu capaços de descobrir què vol dir i per què és tan important al **Castellot**?
 Haureu d'anar resolent proves fins a descobrir-ho!

Dirigiu-vos al **Punt 04** dels rètols petits.

Els romans eren molt pràctics i van fer al Castellot una sèrie de reformes per adaptar-lo a les seves necessitats, però també volien demostrar que eren forts i poderosos.

PROVA – La porta d'entrada entre les torres mesurava una **perxa**. Els romans no utilitzaven el metre o el centímetre com nosaltres, utilitzaven mesures com el **peu**, el **pam**, la **polzada** i la **perxa** o **pèrtica**.

1 **perxa** = 100 **peus**

1 **peu** = 4 **pams**

1 **pam** = 4 **polzades**

Si 1 **peu** = 29 cm o 0,29 m, quants metres devia medir l'entrada aproximadament?

.....

 Actualment no podem veure les torres senceres, però sí que s'intueixen les bases rectangulars en forma de torre. Us les podeu imaginar?

 PROVA – Què devien construir al voltant de la muralla per poder-la recórrer tota i defensar-la?

 Dirigiu-vos al **Punt 06** dels rètols petits.

Aquí on sou ara hi havia un edifici allargassat dividit en dues parts, encara que ara costi d'imaginar!

En una de les parts hi havia habitacions en un pis superior, on vivien. A l'altra hi havia un gran pati amb una bassa. Era molt gran i l'utilitzaven per emmagatzemar aigua, neu i gel.

 PROVA – Per què era important tenir aquestes reserves d'aigua, neu i gel?

.....
.....

 Dirigiu-vos al **Punt 07** dels rètols petits.

 PROVA – Edifici IV. Veureu en el dibuix moltes eines de ferro. Per a què eren importants aquestes eines?

.....
.....
.....
.....

 PROVA – Principalment a què dedicaven els romans aquest edifici? Eren tres estances amb 3 llars de foc al centre, fetes amb argila i alguna amb decoració, i també petits forns. Observa bé el dibuix i veuràs com treballaven en un ofici molt important.

.....

 Observeu en el jaciment els fogars, les bases on hi havia els focs, que encara es veuen, ben protegits actualment amb un vidre al damunt.
En una altra estança a l'aire lliure es devien fer la combustió i reducció dels metalls, i les altres estances segurament eren part de l'obrador o per a emmagatzematge.

 Marqueu en el dibuix on es fonia el metall.

Les troballes que ens expliquen que aquí hi treballaven l'or són: una arracada a l'edifici II i restes de cinabri, un mineral necessari per treballar l'or i poder daurar productes.

 Dirigiu-vos al **Punt 09** dels rètols petits.

El cos de guàrdia eren els soldats que protegien el poblat dels seus enemics, i estaven situats a l'entrada del poblat.

 PROVA – A quin edifici estava adossat el cos de guàrdia?

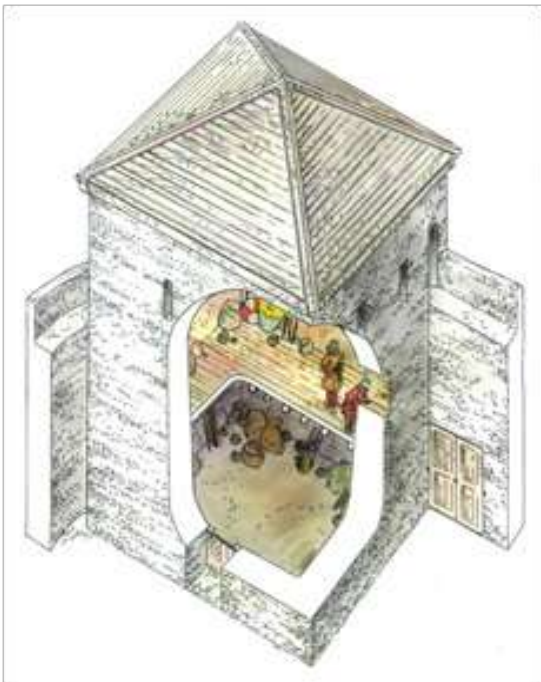
Quins materials feien servir per construir aquests edificis?

.....
.....
.....

RESOL: Per acabar expliqueu breument la paraula **METAL·LÚRGIA**

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

↕ Dirigiu-vos al **Punt 13** dels rètols petits.

Durant l'edat mitjana van construir unes torres al voltant del poblat.

 PROVA – Quina estructura tenia la torre medieval?

Com funcionava per dins ? Observeu el dibuix.

.....
.....
.....

RESOL: Per a què servia la torre medieval? Creieu que n'hi havia més?

.....
.....
.....

↕ Dirigiu-vos al **Punt 14** dels rètols petits.

 PROVA – A l'època medieval al Castellot hi havia entre 30 i 40 cases on vivien famílies amb persones de diferents generacions.

Quants habitants hi devien viure en aquesta època?

.....

 PROVA – Hi havia edificis destinats a ús comunitari, que totes les persones del poblat podien utilitzar. Seleccioneu i marqueu de la llista els edificis comunitaris que hi devia haver.

ELS ESTABLES · PISCINA · PETITA CAPELLA · DISCOTECA

 Dirigiu-vos al **Punt 17** dels rètols petits.

 PROVA – Quines parts de la casa podeu distingir mirant el dibuix? Quins usos tenia cada part?

.....
.....
.....
.....
.....

 PROVA – Qui vivia a les cases d'una habitació i qui a les que en tenien més d'una?

.....
.....

 PROVA – Localitzeu l'entrada al poblat medieval. Des d'aquí, podeu distingir quantes cases es poden comptar? Heu de mirar-ho molt bé, perquè només es veuen les petites entrades obertes a cada casa!

.....

 Dirigiu-vos al **Punt 18** dels rètols petits.

 PROVA – Imagineu que viviu a l'època medieval i que voleu ser constructors com el vostre pare i avi. Què hauríeu d'aprendre? Observeu bé els murs.

.....

*Sabien una tècnica per aixecar parets posant les pedres de manera que algunes fileres dibuixaven la forma d'una espiga o espina de peix, que s'anomenava **opus spicatum**.*

 Busqueu algun mur al jaciment on veieu aquesta composició, segur que en trobeu uns quants!

 PROVA – Com es podien comunicar o circular per tota la muralla?

.....

RESOL: Per acabar expliqueu breument la paraula **OPUS SPICATUM**

.....
.....

POSADA EN COMÚ...

Ara ja sabem què volen dir les 3 paraules! Expliqueu als vostres companys el que signifiquen i perquè són importants per a cada civilització.

Esteu en condicions de poder llegir tot el document sencer i segur que el podreu entendre molt bé!

Tenim davant nostre un dels monuments més importants de la Cerdanya, el Castellot de Bolvir, on van viure els ceretans, els romans i els medievals.

*És un dels pocs jaciments ibèrics localitzat al Pirineu i el més important dels ceretans fins avui. La seva primera ocupació data del segle IV aC i hi trobem **sitjars** i elements domèstics (llars de foc, molins de mà, recipients ceràmics...). Es dedicaven a activitats ben diverses, com la ramaderia de grans herbívors, l'agricultura o la confecció de teixits.*

*Posteriorment, entre el segle II i I aC, van arribar els romans i van fer un seguit de reformes i van desenvolupar una important activitat productiva, entre elles la **metal·lúrgia**.*

*Més endavant, fou habitat entre els segles XI i XII, l'edat mitjana, i es convertí en un recinte ben fortificat amb una muralla que envoltava tot el poblat, construïda amb **opus spicatum**.*

Crec que us heu convertit en veritables **investigadors** i **investigadores**. Us animo a descobrir altres jaciments i museus de la Cerdanya i ser com jo: una atrapapistes, i estar sempre a l'aguait per resoldre enigmes!

© educArt s.l. Primera edició, setembre 2023

Disseny continguts: educArt s.l.

Disseny i maquetació: Anna Colomer Casamira - Magentaestudi

Il·lustracions: Xevi Domínguez - Xevidom

Dibuixos Espai Ceretània: Stoa, propostes culturals s.l.

Tots els drets reservats.